

Тема 19 Специфіка пізнання у медицині

1. Функціонування цінностей в науці та медицині.
2. Проблема оцінки істинного знання як блага
3. Проблема аксіологічної суверенності науки і медицини.
4. Ціннісні орієнтації вченого-медика.
5. Біомедицина і біоетика.
6. Стиєнтизм і антисциєнтизм в медицині.
7. Логіка наукової творчості і медицина.
Особливості медичної творчості

Функціонування цінностей в науці та медицині

- Цінності в самій науці (методологічний і гносеологічний апарат науки);
- Вплив цінностей на розвиток науки (логічна структура знання, ціннісна основа наукових інтересів в різні історичні епохи);
- Наука як цінність (вплив ціннісних уявлень епохи на функціонування науки).

Проблема оцінки істинного знання як блага існує в двох видах:

- У вигляді **змістовного знання** як над-особистісної системи знань. Знання в цьому випадку має загальну цінність;
- У вигляді **функціонального знання**, необхідного для вирішення певних конкретних завдань. Цінність знання полягає в тому, що воно є продуктом діяльності в інших науках або практичної діяльності людини;

Види знання

розрізняються **за способами обґрунтування:**

1. Знання-опис («Здоров'я є благо»);
2. Знання-настанова («Бережи здоров'я»).

Дві ціннісні проблеми фундаментальної науки:

- Проблема **недовіри** до наукового знання як цінності в зв'язку з тим, що воно може бути використано на шкоду людству;
- Проблема **співвідношення науки і істини.**

Співвідношення науки і істини

породжує низку питань:

- чи можна вважати, що всі засоби наукового пізнання виправдані і допустимі, якщо вони ведуть до наукової істини?
- чи припустимі кримінально каране діяння, злочинні дії в ім'я розвитку науки?
- чи можна здійснювати на людях небезпечні експерименти з медичних міркувань?
- чи можна піддавати ризику та мучити піддослідних тварин?
- чи припустимі методи генетичної інженерії на людському матеріалі?

Проблема аксіологічної суверенності науки і медицини

- Світоглядну серцевину проблеми соціальної цінності науки і медицини становить ідея їх суверенного права на об'єктивне пізнання світу і людини (у всіх його проявах).
- Реалізація даної ідеї в історії людської цивілізації пройшла шлях від стихійного зародження до відомої абсолютизації права науки і медицини на вичерпне її пізнання в кінці ХХ ст.

Аксіологічна суверенність науки і медицини проявляється в наступному:

- Головною метою науки є об'єктивне і вільне пізнання світу природи і світу людини, об'єктивних закономірностей і тенденцій їх функціонування і розвитку;
- головною метою медицини є об'єктивне пізнання нормального і патологічного функціонування людського організму і проявів особистості людини;

Ціннісний статус науки і медицини

- визначає їх право на вільне, демократичне функціонування в системі соціуму з урахуванням об'єктивних взаємозв'язків всіх його сфер і їх взаємовпливів;
- Невід'ємним правом наукового співтовариства в цілому і кожного його представника чесно і відповідально вирішувати практичні завдання пізнання світу і людини у відповідності зі своєю головною метою і вибраними методами пізнавальної діяльності.

Аксіологічна несuverенність науки і медицини проявляється в наступному:

- Постійний зв'язок науки і медицини з історією **соціально-економічного розвитку** суспільства;
- Залежність розвитку науки і медицини від розвитку **матеріально-виробничої сфери** суспільства;
- Загальнокультурна і методологічна залежність науки і медицини від цінностей загальнолюдської **духовної культури** суспільства;

У просторі силової взаємодії морального і біомедичного дискурсів, тобто дискурсів “істини” і “блага”, виникає феномен

- Залежність науки і медицини від **соціально-політичних і морально-правових принципів і норм** суспільства;
- Постійна залежність функціонування і розвитку науки і медицини від потенціалу системи **виховання і освіти.**

Ціннісні орієнтації в медицині:

Ціннісний статус здоров'я характеризується наступними базисними елементами:

- індивідуальне, особистісне здоров'я, яке історично і екзистенційно є завжди конкретним;
- спадково-родове здоров'я;
- соціальна обумовленість здоров'я і життя людини;
- культурно-моральне здоров'я.

Феномен міждисциплінарності

- У просторі силової взаємодії морального і біомедичного дискурсів, тобто дискурсів “істини” і “блага”, виникає феномен міждисциплінарності. Це перехрестя двох екзистенціальних погроз і суперництво двох екзистенціальних “турбот”.

Біомедицина

діагностує загрозу життя людини з боку природних стихій (інфекцій, раку, атеросклерозу, генетичних “аномалій” і т.д.) і пропонує йому рятівну, засновану на владі наукових знань, турботу про його здоров'я.

Біоетика

пізнає загрозу в самовладді біомедичних “істин” і технологій і, у свою чергу, пропонує “турботу” про захист життя, гідності і прав пацієнтів.

В результаті

“ міждисциплінарність ” виявляється не просто “ проміжком ” між дисциплінами, але зоною **екзистенціального конфлікту** між ними, зоною силового політичного протистояння.

(тема наступної лекції)

II. Ціннісний підхід в науково-медичному пізнанні:

- проблема ціннісної наповненості **різних рівнів і секторів** медичного знання;
- проблема наукового обґрунтування співвідношення **лабораторних і медико-клінічних методів** дослідження хворого;
- різне ціннісне ставлення до вибору певних **методів**;
- ціннісна установка щодо **природи хвороби**.

Ціннісні орієнтації вченого-медика:

- включають в себе систему цінностей, типову для даного історичного періоду, а також цінності своєї професійної діяльності;
- теоретичним і методологічним ядром ціннісних орієнтацій вченого-медика є ідея цінності людини, її здоров'я, особистісного розвитку, що визначає **гуманістичне** покликання медицини;

3. Професійний захист живого, **ЖИТТЯ** як космічного явища, еволюційної основи людини, її здоров'я і різних форм патології.

4. Важливою ціннісною орієнтацією вченого-медика є його **загальнокультурна грамотність і гуманітарна підготовка**, яка спирається на загальнолюдські цінності.

Особливості сцієнтизму:

- Сциєнтизм пов'язаний переважно з абсолютизацією ролі і значення наукових знань, науки в цілому в культурі людства;
- Сциєнтизм на рівні буденної, практичного свідомості проявляється в певному умонастрої людей, коли наука оцінюється як універсальний засіб вирішення всіх людських проблем;

На теоретичному рівні свідомості

- сцієнтистська абсолютизація науки специфічно проявляється в двох формах :
- **по-перше**, в сфері загального розуміння соціального життя така абсолютизація сформувалася в ряді поширених ідеологічних концепцій розвитку суспільства (індустріального, постіндустріального технотронного, інформаційного суспільства);

По-друге,

- абсолютизація науки базується на методологічному сцієнтизмі, тобто твердженні, що наука, за своїм гносеологічним статусом, є особливою і самостійною формою відображення дійсності, відмінною від інших форм відображення.

Теоретичну основу сцієнтизму складають два положення:

1. Наука в змозі вирішити всі проблеми пізнавального характеру, ігноруючи соціокультурну компоненту розвитку;
2. Некритичний погляд, що всі пізнавальні проблеми науки повинні вирішуватися за зразком природничих наук.

Особливості технократизму

- Абсолютизує специфічну роль техніки в суспільній свідомості, в політико-економічній сфері суспільства, а також в повсякденній поведінці людей;
- Специфічне мислення, властиве людям, пов'язаним із забезпеченням функціонування сучасної техніки;
- Стверджує примат техніки над людиною і її цінностями.
- Соціальні наслідки технократизму проявляються в деградації духовності та душевності.

Антисцієнтизм

- методологічну основу антисцієнтизму становить переконання в тому, що можливості науки і техніки у вирішенні «корінних», «важливих» проблем людського існування принципово **обмежені**;
- Найбільш послідовно відстоюють позиції антисцієнтизму представники **екзистенціалізму і філософської антропології**, в центрі філософських побудов яких традиційно перебуває проблема людини, його сутності та існування;

Антисцієнтизм

прагне обмежити пізнавальні можливості точної науки вивченням світу **явищ і процесів**, а не їхнього змісту, сутності й цінності (тобто їх цінності для людини); Антисцієнтизм абсолютизує принципову унікальність і цінність **соціогуманітарних** знань.

Антинаука

- Ми руйнуємо науковий розум;
- Статус науки не є вищим за статус будь-якого корисного, в практичному сенсі, функціонального міфу;
- Необхідно стерти межу між наукою і вигадкою;
- Найтяжчим гріхом сучасного мислення є його об'єктивізм;
- Наука несе в собі фатальну ваду «андроцентризму» («патерналізму та патріархального домінування»), що веде до радикальної революції західної культури.

Логіка наукової творчості і медицина.

РЕПРОДУКТИВНА І ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

- **Репродуктивна** діяльність означає повторення, відтворення об'єкта, зразка у відносно стабільній формі, що не втрачає своєї соціальної значимості;
- **Творча** (продуктивна) діяльність означає створення **нового**, раніше невідомого: нові машини, технології, методи пізнання і діяльності, наукові винаходи і т.і.).

Сутність творчості

- Передумовою творчості є такі властивості матерії як **активність і відображення**;
- Об'єктивною основою творчості є пристосування людини в мінливому світі;
- Джерелом і рушійною силою є **протиріччя** між потребами людини і наявними у неї засобами, знаннями для їх задоволення;
- Специфічною формою активного ставлення до світу виступає **діяльність**, яка буває двох видів (стереотипна і оригінальна);
- Головною ознакою творчості є **створення нового**;
- Творчість є історичною;
- Творчість є такою специфічною формою діяльності, яка має справу з областю можливого **майбутнього**, ґрунтується на реальних можливостях.

У творчому процесі виділяють продуктивні елементи трьох груп, що розрізняються за своїм змістом і функції в науковому пошуку:

- По-перше, виникнення **нових підходів** до аналізу і синтезу зібраного пізнавального матеріалу, формування оригінальних способів дослідження;
- По-друге, поява **творчих елементів**, які формуються в ході пошуку сенсу і цілей діяльності;
- По-третє, творча діяльність, яка протікає «за законами краси», тобто естетичної доцільності, призводить до появи витонченого математичного рівняння, суворої гармонійної теорії.

Етапи творчого процесу

- 1. Виникнення (постановка) і з'ясування (усвідомлення) творчої проблеми.
- 2. Пошук шляхів, принципу вирішення проблеми.
- 3. Наукове відкриття, «народження» наукової ідеї, створення ідеальної моделі відкритого вченим явища, розробка задуму.
- 4. Верифікація, тобто практична перевірка гіпотези і реалізація творчого акту.

Соціальна детермінація творчості особистості визначається наступними факторами:

- Соціально-економічними факторами (рівнем розвитку продуктивних сил і характером виробничих відносин;
- Політичними факторами, рівнем демократії в суспільстві;
- Рівнем розвитку науки і станом духовності суспільства і взагалі «духом епохи».

Детермінація творчості

- Зовнішня детермінація - цілепокладання, постановка завдань, визначення методів вирішення детермінуються сукупністю чинників, які накладають обмеження на їх рішення, зумовлюють структуру творчості.
- Внутрішня детермінація - здібності, знання, досвід, інтереси, установки суб'єкта.

**Принципова новизна є
головною ознакою
творчості**

Корисність нового обумовлена низкою причин:

- Нове народжується в боротьбі, не завжди отримує визнання сучасників, так як свою цінність воно не завжди виявляє наочно і очевидно.
- Цінність і корисність нового нерідко отримують **соціально-класове** значення (одні відкидають нове, вважають його неприйнятним, інші вважали його цінним і потрібним).

Основні показники творчого характеру свідомості:

- Можливість створення людиною в своїй уяві таких образів, які «матеріалізуючись» за допомогою практики, **не мають аналога** в об'єктивній дійсності;
- Можливість людської свідомості дати вірну картину подій, які здійсняться в майбутньому (наукове **прогнозування**);
- Можливість висунення ідей, для яких **ще не дозріли** об'єктивні умови і передумови;
- Здатність людської свідомості до постійного розвитку і збагачення, до творчої переробки відбитого в творчості, постійного накопичення все нових і нових знань.

Творча активність -

- відмінна риса людської свідомості, одна з головних її функцій;
- **Ступінь новизни** і цінності результату творчості людини залежить від внутрішньої активності, ступеня соціалізації і характеру діяльності особистості, від того, наскільки притаманні особистості необхідні для творчості якості.

Умовно можна розрізняти

- Людей з переважно творчим складом розуму, які здатні дати оригінальне вирішення конкретної проблеми;
- **Теоретиків-систематологів**, що володіють схильністю до ретельно дослідженню, до прагнення докопатися до суті питання;
- **Експериментаторів**, здатних помітити в масі незначних, несуттєвих явищ основоположну тенденцію, що веде закономірність;
- Людей з переважанням **критичного** складу розуму, які сумніваються у всьому, але малоздібних дати позитивне рішення проблеми;
- **Ерудитів** з енциклопедичними знаннями, проте не здатних до їх творчого застосування.

Творчість -

- це вища форма активності свідомості людини, що направляє її діяльність на створення **якісно нових** матеріальних і духовних цінностей.

Уява

- є формою активної інтелектуальної діяльності, в якій у вигляді наочних компонентів реалізується здатність дослідника реконструювати минулий досвід і продукувати нові ідеї та образи («Те, що тепер доведено, раніше існувало лише в уяві» У. Блейк);

Інтуїція

- це специфічна здатність людини безпосередньо отримати знання без дискурсивного його виведення і доказу.

Пошук творчих шляхів лікування зумовлений низкою причин:

- Нестандартність клінічних ситуацій, часом, суперечать сформованій системі знань і правил.
- Конкретна неповторність як хвороби, так і самого хворого, перетворює лікаря в своєрідного **першовідкривача**.
- Корінні зміни в змісті інформації, інтенсивність обміну нею, подальша інтелектуалізація лікарської праці.
- Зростання ролі етичного та естетичного компонентів в діяльності лікаря.

Особливості творчості в медицині:

- Методи і засоби творчого пошуку в медицині орієнтовані на отримання таких знань, які є відображенням як біологічних, так і соціальних сторін життєдіяльності людини;
- Пізнається клініцистом біо-психо-соціальна система є відкритою і самокерованою, що володіє волею, самостійністю вибору;
- У медицині має місце внутрішня єдність творчого і ціннісного пізнання;
- Творчість клініциста направлена на збереження, підтримку індивідуальності пацієнта;
- Встановлення діагнозу є творчий процес;
- Медична творчість вимагає суворого дотримання заходів в **співвідношенні** інтелектуально-чуттєвої і матеріально-технічної сторін.

Інтерпретації інтуїції

- Інтуїція - споглядання душею ідей (Аристотель)
- Інтуїція - вид чуттєвого споглядання (Фейєрбах)
- Інтуїція - знання, отримане в результаті божественного одкровення (релігійна філософія)
- Інтуїція - вид натхнення (Шлегель)

Основні ознаки інтуїції:

- Неусвідомленість, тобто інтуїція виступає як одна з форм неусвідомленого відображення, яка пов'язана з розумовою діяльністю суб'єкта.
- Безпосередність. В інтуїтивному акті присутній так званий «перескок», перерва в ланцюгу міркування, як би раптове «осяяння», безпосереднє «розсуд» нового знання.
- Раптовість, несподіванка. Це - стрибкоподібний перехід до нового знання, перерва безперервності в русі мислення.

Основні умови формування та прояву інтуїції :

- Висока професійна підготовка суб'єкта, глибоке знання проблеми;
- Пошукова ситуація, стан проблемності;
- Дія у суб'єкта пошукової домінанти (пануючої ідеї) на основі безперервних спроб вирішити проблему;
- Наявність «підказки», «пускового» механізму інтуїції.

Види інтуїції

- Тілесна (або фізична) інтуїція - люди отримують інтуїтивні підказки через дійсні фізичні відчуття (біль або задоволення, апатію або прилив сил);
- Емоційна інтуїція звертається до наших почуттів;
- Інтелектуальна інтуїція - джерело нових творчих сил і наукових відкриттів:
- Професійна інтуїція;
- Наукова інтуїція;
- Творча інтуїція.

Фази інтуїції:

- Перша фаза - внутрішня переробка інформації;
- Друга фаза - сигнали від внутрішніх органів, які найчастіше отримує людина-спляч;
- Третя фаза - психічна зв'язок з близькими і рідними людьми;
- Четверта фаза - сприйнятливість людини до електромагнітних коливань.

Високорозвинутою інтуїцією володіє 3% людей.

- 20% людей довіряють своєму внутрішньому голосу в рідкісних випадках.
- Найкраще інтуїція розвинена у творчих людей - письменників, акторів, музикантів і художників.
- У жінок інтуїція розвинена краще, ніж у чоловіків, адже вони тактичні за характером і тому краще бачать, то, що їх оточує в даний момент часу, і покладаються на внутрішні почуття, а не на логіку????
- Сильною інтуїцією відрізняються люди мистецтва, а також матері, особливо в перші кілька років життя дитини.
- Закохані пари.

Кожна дитина частково геній, а кожен геній почасти дитина ».

А. Шопенгауер

«Кожна дитина - художник.

Складність полягає в тому, щоб залишитися художником, вийшовши з дитячого віку».

А. Пікассо